

CZU: 930.2:[94:338.24.021.8](478)

**CU PRIVIRE LA METODOLOGIA CERCETĂRII PERIOADEI DE TRANZIȚIE:
CAZUL REPUBLICII MOLDOVA****Oleg URSAN***Universitatea de Stat din Moldova*

Studiul fenomenului de tranziție în istoria contemporană este dictat de relevanța acestuia și de lipsa unei formulări și a unei abordări metodologice unice. În cazul Republicii Moldova, stat suveran și independent, unitar și indivizibil, din 1991 aceasta urmează calea trecerii de la vechea ordine sovietică în domeniul economiei și vieții politice, dictată de o dictatură și o singură ideologie comunistă, la o cale democratică de dezvoltare atât în politică, cât și în economie. Tranziția economică a devenit o perioadă dificilă din istoria țării, agravată de confruntarea militară împotriva Rusiei, sub forma unui conflict armat în Transnistria, formarea teritoriului separatist al Găgăuziei etc. Astfel, s-a încercat explicarea metodelor de studiere a acestei probleme prin prisma tranziției în toate manifestările și contradicțiile ei.

Cuvinte-cheie: tranziție, Republica Moldova, proces social-economic, naționalism, cultură, istorie, dezvoltare.

**REGARDING THE RESEARCH METHODOLOGY OF THE TRANSITION PERIOD:
THE CASE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

The study of the phenomenon of transition in modern history is dictated by its relevance and the lack of a single formulation and methodological approach. In the case of the Republic of Moldova, the democratically formulated Government of 1991 followed the path of transition from the old Soviet order in the field of economics and political life, dictated by a dictatorship and one ideology, to a democratic path of development and economic transition. The economic transition has become a difficult period in the history of the country, aggravated by the military confrontation against Russia, in the form of an armed conflict in Transnistria, the formation of the separatist territory of Gagauzia. Thus, an attempt was made to explain the methods of studying this issue through the prism of transition in all its manifestations and contradictions.

Keywords: transition, Republic of Moldova, social-economic process, nationalism, culture, history, development.

Introducere

La 27 august 1991 Republica Moldova „evadează” dintr-un regim totalitar comunist și devine, citând Constituția: un stat independent, suveran, unitar și indivizibil. În realitate, Republica Moldova în cei peste 30 de ani de existență rămâne dependentă atât de piața de desfacere a Federației Ruse, cât și de gaze, produse petroliere rusești. La fel, statul nostru este dependent parțial și de afacerile cu capital rusesc în telecomunicații, industria alimentară, sistemul bancar. Apriori, Republica Moldova nu poate avea la etapa actuală pe teritoriul său un sistem liber, transparent și concurent, fiind în mare măsură într-o relație economică și politică de „vasalitate contemporană” față de Rusia.

Ideea expusă este foarte importantă, fiind o supoziție la încercarea de a pune în discuție caracteristicile istorico-decisive și general-individuale ale perioadei de tranziție a Republicii Moldova. Dicționarul Explicativ Român explică noțiunea „tranziție” astfel: „trecere lentă sau bruscă de la o stare, de la o situație, de la o idee la alta”. Iar Dicționarul Economic Românesc explică noțiunea evocată ca un „proces de trecere de la economia centralizată, de comandă, bazată pe monopolul proprietății sociale socialiste asupra mijloacelor de producție, la o economie concurențială, de piață, care se întemeiază pe proprietatea privată, pe libera inițiativă și libertatea economică”.

Așa fiind, din 1991 încoace societatea Republicii Moldova a trăit în spiritul psihosocial plin de speranțe într-un viitor democratic, cu valori și principii naționale românești și general morale. Doar că evenimentele istorice care au avut loc în perioada tranziției de la o idee comunistă la ideea proprietății libere private, de la un sistem totalitar la cel democratic, a perturbat totalmente speranțele societății și cursul economico-politic din țară.

Astfel, mișcarea de eliberare națională nu a fost „aprobată” de Moscova, care a provocat conflictul armat de pe Nistru, cu o înfrângere a Republicii Moldova în fața agresorului rusesc, mașinăriei ocupaționiste, fiind lipsită chiar de armată proprie și surse financiare. Ca urmare, în agenda politicii moldovenești rezolvarea conflictului transnistrian rămâne a fi actuală și peste 30 de ani de Independență și, totodată, subminează în mod direct și diplomatic esența noțiunii „stat unitar, suveran și indivizibil”.

Pentru caracterizarea generală a procesului social-economic și politic prin prisma tranziției de la un sistem la altul, s-a luat în considerare unele caracteristici cu un impact determinant, cum ar fi:

- a) metodologia cercetării „fenomenului de tranziție”;
- b) cadrul cronologic;
- c) „perioada de tranziție” în percepția politicianilor din Republica Moldova.

A). Istoriografia din Republica Moldova nu formulează un set comun de analiză a perioadei de tranziție. Ca urmare, am recurs la formularea unei scheme de apreciere/analiză a caracteristicilor generale ale perioadei de tranziție din Republica Moldova prin sistemul britanic de cercetare a stării de tranziție umane: **change-increased stress-unexpected transition-result**.

Changes (schimbări) – schimbarea numelui formațiunii statale din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească în Republica Sovietică Socialistă Moldova, ulterior Republica Moldova; Declarația de Independență a Republicii Moldova pe 27 august 1991; semnarea Parteneriatului de Pace cu Tratatul Atlanticului de Nord în 1994; membru al OSCE, BERD, FMI și ONU; crearea GUAM; semnarea Acordului cu privire la parteneriat și colaborare între Republica Moldova și Uniunea Europeană în 1998; Ratificarea Cartei OCEMN în 1999; semnarea Planului de acțiuni RM-UE în 2005; semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană și liberalizarea regimului de vize cu UE în 2014; reforme proeuropene și curs politic proeuropean al guvernelor conduse de Alianța pentru Democrație și Reforme în 1999 și de partidul PAS din 2021.

Increased stress (stres crescut) – problema separatismului care a provocat crearea republicii separatiste Gagauz-Yeri și proclamarea așa-numitei Republici Moldovenești Nistrene; conflictul armat de pe Nistru.

Unexpected transition (tranziție neașteptată) – schimbarea guvernelor (Mircea Druc, Valeriu Muravschi, Andrei Sangheli) pe o perioadă atât de scurtă, încât nu s-a reușit să fie formulat un concept comun între instituțiile statului, în mersul istoric al unui stat tânăr apărut pe harta mondială; criza financiară și devalorizarea leului moldovenesc în 1998, care în mare parte a fost provocată de dependența energetică și de piața de desfacere a Rusiei, care în această perioadă s-a confruntat cu criza financiară și instabilitate politică; perioada guvernării Partidului Comunist din Moldova, care a perturbat speranțele societății într-un viitor democratic; creșterea inflației și „furtul secolului” din sistemul bancar moldovenesc.

Results (rezultate) – nesoluționarea problemei transnistriene și a celei găgăuze, ce diminuează în mod direct principiul de suveranitate și unitate teritorială; absența unei orientări politice independente, cazul simpatizării sistemului CSI și, concomitent, a ideilor UE.

B). Problema evolutivă a studierii perioadei de tranziție constă în aceea că limita cronologică inferioară o constituie anul 1991, reieșind din evenimentul distins din istoria Republicii Moldova – declararea Independenței față de un sistem totalitar-comunist, fapt ce a condus la adoptarea valorilor democratice, libere și pline de aspirații pentru un viitor european. Aici ne referim la o tranziție din punct de vedere preponderent economic. Cu toate acestea, limita inferioară stabilită de noi poate fi indicată și din punctul de vedere al gândirii naționaliste și autodeterminării decisive, începând cu primii pași de protest față de un sistem dictatorial-comunist de către românii basarabeni și membrii Frontului Național Patriotic, ai cărui frunțași au fost Alexandru Usatiuc, Gheorghe Ghimpu, Valeriu Graur [1], arestați pentru activitatea lor antisistem ideologic în anii 1971-1972. În consecință, se admite începerea perioadei de tranziție a societății moldovenești la o nouă idee, numită democrație începând cu anul 1969, dar cu o apreciere istorico-emblematică și național-culturală. Deci, tranziția cu aspect naționalist și anticomunist s-a început cu mult timp până la apariția tranziției la un nou sistem economic (economie de piață).

Ulterior, tranziția merge în jos, fiind persecutată ideea libertății din Basarabia de către organele KGB. Un nou imbold se atestă în perioada anilor 1988-1989, prin transmiterea „Scrisorii deschise” către Sovietul Suprem, semnată de Valentin Mândăcanu, Serafim Saca, Vladimir Beșleagă (în total 66 de intelectuali), cerând trecerea la grafia latină și oficializarea limbii române ca limbă de stat. Drept urmare, 31 august 1989 devine un eveniment istoric prin oficializarea Zilei Limbii Române în Republica Moldova. Astfel, constatăm o tranziție la un nou sistem de idei și valori, în format lent, decisiv dar stabil.

Din punct de vedere istoric, ne confruntăm cu problema delimitării exacte a limitei cronologice superioare pentru perioada de tranziție a Republicii Moldova la o nouă idee politică și la un nou sistem economic. Drept urmare, este rațional să indicăm unele caracteristici generale, pe care le putem folosi în această problemă expusă, și anume – existența a trei indicii: tranziție în sus, tranziție în jos și tranziție stabilă. Astfel, toate trei pot fi utilizate începând cu anul autoproclamării, rezistenței în fața provocărilor din partea politicii de control a Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova, până la semnarea Acordului de Asociere cu UE, perioada de tranziție fiind stabilă cu repercusiuni predominant pozitive.

La fel, este de menționat că unele țări care aderă la UE acceptă o nouă tranziție (idei, sistem) de la un sistem subdezvoltat economic la o economie dezvoltată, asumându-și urmări și provocări variabile în atingerea obiectivelor propuse și integrării complete în sistemul european de dezvoltare. Un exemplu poate servi cazul Republicii Portugheze, care, din stat cu indicii mari de migrație în muncă a cetățenilor în direcția Canadei, Elveției și Franței, după aderarea la UE a devenit țară de perspectivă pentru migranți din alte țări, cum ar fi: Brazilia, Angola, Mozambic, Cabo Verde, Ucraina, România. Prin urmare, limita cronologică nu poate fi indicată cu exactitate, ci poate fi caracterizată prin indiciile evocate: tranziție în sus, tranziție în jos, tranziție stabilă. De exemplu, ieșirea Regatului Unit al Marii Britanii din UE inițial își asuma o perioadă de tranziție de la 5 la 10 ani, dar indiciile economice și factorii politico-diplomatici indică o perioadă mult mai mare, folosind noțiunea de „tranziție stabilă”.

C). Cu referire la percepția politicianilor a fenomenului complex de tranziție, putem menționa că pentru prima oară la nivel oficial acesta se pune în discuție cu caracter „de urgență” de către prim-ministrul Andrei Sangheli în 1992. Ca urmare, Executivul vine cu un program de activitate, reieșind din realitatea cu care se confrunta țara la acea etapă: „Din 1990 volumul produsului intern brut s-a redus cu peste 46%, iar producerea venitului național cu circa 45%. Scăderea nivelului de trai al populației, majorarea bruscă a prețurilor la mărfurile de consum necesită o susținere urgentă a populației”. Se menționează și despre provocările social-economice și urmările tranziției la economia de piață, despre necesitatea promovării politicii sociale echilibrate. Drept urmare, Guvernul inițiază procesul de încheiere a acordurilor interstatale cu țările CSI și cu cele occidentale cu privire la reglementarea proceselor de migrație a forței de muncă și ratificarea convențiilor OIM privind utilizarea forței de muncă, șomajul și protecția socială a șomerilor [2].

În programul de activitate al Guvernului pentru anii 1994-1997 este menționat că „procesul de democratizare a societății, reformarea economiei, crearea premiselor pentru ridicarea nivelului de trai va fi posibil doar când acestea vor deveni un scop comun al tuturor forțelor politice sănătoase, instituțiilor de stat”. Scopul primordial pentru Guvernul Andrei Sangheli II a constat în „consolidarea stabilității, suveranității politice și economice a Republicii Moldova” [2]. Ca urmare a instabilității politice, Guvernul Sangheli II demisionează, cererea fiind aprobată de Parlament pe 3 decembrie 1996 (publicată în Monitorul Oficial din 12.12.1996, nr.80, art.759).

La 25 ianuarie 1997 este format un nou guvern, prim-ministru fiind Ion Ciubuc, membru al Partidului Democrat Agrar din Moldova. În programul de activitate pe anii 1997-1998 au fost evidențiate trei scopuri de perspectivă în depășirea provocărilor în perioada de tranziție la un nou sistem social-economic:

1. Consolidarea statalității, restabilirea integrității statului;
2. Continuarea reformelor în direcția constituirii unei economii de piață social orientate;
3. Asigurarea securității naționale, combaterea corupției și criminalității.

Este de menționat că în proiectul de activitate propus de Guvern sunt evocate urmările tranziției pentru Republica Moldova: „Economia țării și condițiile de trai ale populației se află și continuă să se afle într-o stare extrem de dificilă, iar procesele de reformare a economiei naționale sunt contradictorii, cu mari cheltuieli sociale. Nu s-a reînnoit activitatea investițională. PIB-ul s-a redus cu 8%, producția industrială cu 8%, a agriculturii cu 13%. Astfel, la situația social-economică din țară se alătură și criminalizarea economiei, delapidările de bunuri materiale și ale producției de la întreprinderi, scurgerea capitalului din țară” [3].

În urma noilor alegeri, la 22 mai 1998 Guvernul Ion Ciubuc II revine la Coaliția pentru Democrație și Reforme pe o perioadă de cca 10 luni. Obiectivul principal al guvernării îl constituia „depășirea crizei, modernizarea țării, apropierea de Europa, aprofundarea relațiilor bilaterale în cadrul CSI, participarea activă în procesele integrării europene și internaționale”. În proiectul vizat se menționează că situația precară din țară a fost cauzată de evenimentele care au avut loc începând cu anul 1991, la care se alătură și datoria externă la 1 ianuarie 1998 de 1,2 miliarde dolari SUA, ce constituie peste 64% din PIB, fiind un nivel critic pentru economia națională [4].

În aceste condiții, Guvernul s-a axat și pe politica socială, cu scopul diminuării ratei șomajului prin organizarea lucrărilor publice ca instrument de angajare temporară și prin reformarea sistemului de remunerare a muncii prin aplicarea mecanismelor de stimulare diferențiată a angajaților în funcție de performanța muncii prestate. La fel, Guvernul condus de Ion Ciubuc s-a orientat prioritar spre reforma sistemului de pensionare, prevăzând pensii minime garantate tuturor cetățenilor ajunși la vârsta de pensionare, indiferent de vechimea în muncă, precum și persoanelor inapte de muncă și alocarea pensiilor pentru vechime în muncă, stabilite în

dependență de vechimea în muncă și mărimea contribuției individuale. La capitolul migrație în muncă, Guvernul a propus crearea cadrului legislativ privind protecția migranților ce activează peste hotarele țării, semnând acorduri bilaterale cu țările CSI și cu România.

În 1999, pentru prima oară la nivel de Guvern s-a vorbit despre integrare europeană, ca fiind unica soluție de ieșire a Republicii Moldova din criza social-economică și instabilitate politică, care ar favoriza implementarea reformelor în perioada decisivă a tranziției la un nou sistem de valori sociale, economice, politice și culturale. În programul de activitate al Guvernului, numit „Supremația legii, revitalizare economică, integrare europeană”, condus de Ion Sturza delegat din partea Coaliției „Alianța pentru Democrație și Reforme”, au fost evidențiate scopuri prioritare pentru politica națională:

1. Afirmarea țării ca stat democratic și de drept;
2. Evitarea intrării țării în incapacitatea de plată;
3. Efectuarea schimbărilor structurale în economie.

Aceste idei au fost formulate reieșind din situația precară în care se afla Republica Moldova la acea etapă: datoria externă constituia peste 80% din PIB; dependența excesivă a exportului de piața din Federația Rusă; rata șomajului oficial a înregistrat peste 32 mii de persoane, numărul real fiind de 8 ori mai mare; problema corupției; migrația în muncă etc. Astfel, în procesul de diminuare a sărăciei și minimizare a pierderilor populației datorate efectelor negative ale perioadei de tranziție, vor fi elaborate programe de protecție socială, în prim-plan fiind achitarea la timp a salariilor și pensiilor, precum și prevenirea acumulării restanțelor la aceste plăți [5].

În decembrie 1999, în urma votului de neîncredere a 58 de deputați comuniști, creștin-democrați și independenți, Guvernul Sturza a fost demis, fiind investit un nou Guvern condus de Dumitru Braghiș, care vine cu programul numit „Legalitate, Consolidare și Reforme – întru Bunăstarea Națiunii”. Prim-ministrul menționează că situația socioeconomică este încă în stare gravă, din cauza datoriilor externe acumulate și provocate de relațiile cu Transnistria, țara fiind divizată în două sisteme coexistente cu diferite cadre legislative și moduri de organizare economică. La fel ca și în proiectele de activitate guvernamentală anterioare, se vorbește despre probleme sociale, economice și politice în urma perioadei de tranziție, care, în opinia prim-ministrului, necesită o analiză minuțioasă. Ca urmare, din obiectivele propuse de Guvern, prioritar a fost considerată „creșterea gradului de responsabilitate socială a statului, în scopul susținerii categoriilor socialmente vulnerabile ale populației, reformării sectorului social, reducerii ratei șomajului și diminuării sărăciei” [6].

Reformele inițiate de Guvernul Dumitru Braghiș nu au fost duse până la capăt, din cauza instabilității politice care a avut loc în perioada 2000-2001. Pe 1 decembrie 2000 a avut loc prima tentativă de alegeri prezidențiale; în data de 4 decembrie 2000 – a doua tentativă fără un oarecare succes; pe 6 decembrie 2000 au avut loc alegeri repetate și în data de 21 decembrie a avut loc a treia tentativă de alegere a președintelui. Niciunul dintre candidații propuși de partide nu a acumulat 61 de voturi. În consecință, Președintele Republicii Moldova Petru Lucinschi a dizolvat organul legislativ. În urma alegerilor legislative din 2001 Partidul Comuniștilor din Moldova a acumulat 50,07%, Blocul electoral „Alianța Braghiș” 13,36% din voturi valabil exprimate, Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD) 8,24%, Partidul Renașterii și Concilierii din Moldova (PRCM) 5,79%, Partidul Democrat din Moldova (PDM) 5,02%, Partidul Social Democrat (PSD) 2,47%, alte partide [7].

În perioada 2001-2009, Republica Moldova este guvernată de Partidul Comuniștilor din Moldova, în frunte cu Vasile Tarlev în calitate de Prim-ministru și Vladimir Voronin – Președinte de Stat. În programul de activitate numit „Renașterea economiei – renașterea țării” au fost criticate toate guvernele începând cu anul 1991 până în 2000. În opinia noului Executiv, agricultura și complexul agroindustrial au rămas în urmă în dezvoltare cu 40 de ani; PIB-ul s-a redus de 3 ori, veniturile populației s-au redus de 10 ori; la toate nivelurile puterii prosperă corupția; procesul de restabilire a integrității teritoriale a fost practic blocat [8].

Conceptul de „integrare europeană” la un nou sistem de valori este păstrat în agenda de activitate a Executivului în planul de activitate pe anii 2001-2005 și pe anii 2005-2009, dar în comparație cu proiectele de activitate ale guvernelor precedente apare un șir de obiective noi, care au fost, în opinia Guvernului Tarlev, de prioritate majoră:

- asigurarea executării Legii privind statutul juridic al Găgăuziei (Gagauz-Yeri);
- implementarea politicii lingvistice la toate nivelurile prin crearea condițiilor optime pentru studierea limbii moldovenești;

- neadmiterea reducerii artificiale a funcțiilor limbii ruse în societate;
- aderarea Republicii Moldova la Uniunea Vamală a Rusiei, Bielorusiei, Kazahstanului și Kârgâzstanului;
- aderarea Republicii Moldova la structurile economice ale Uniunii Rusiei și Bielorusiei [8].

În planul de activitate al Guvernului Tarlev pe anii 2005-2009 sunt păstrate aceleași obiective, dar apar și unele noi, cum ar fi: lupta cu corupția prin crearea Centrului Național Anticorupție și implementarea reformelor de prevenire și combatere a corupției la nivel național; majorarea salariului mediu lunar pe economie până la echivalentul a 300 dolari SUA, iar în sectorul bugetar – triplarea salariilor [8].

Pentru a da un verdict cu caracter general rezultatelor obținute sau obiectivelor nerealizate și pentru perceperea corectă a mersului istoric în perioada 2001-2009, vom utiliza date statistice pentru comparație. De exemplu, un factor important care poate provoca migrația în muncă este instabilitatea social-economică. Ca urmare, datele statistice demonstrează că un an până la instaurarea regimului comunist în Moldova, media anuală pe țară în 2000 constituia 138,3 mii persoane, din 2002 practic se dublează, iar în 2005, deci după 5 ani de guvernare comunistă, rata migrației practic se triplează ajungând la 394,5 total media pe țară (Biroul Național de Statistică).

La capitoul salarizare au fost analizate datele Biroului de Statistică în valută străină (\$ americani) în perioada guvernării comuniste, pentru a demonstra nerealizarea scopului propus – majorarea salariului cu 300 \$ SUA. Salariul mediu lunar brut pe țară în 2001 a constituit 42,3 \$, după 4 ani de guvernare a constituit circa 104 \$, iar la finele mandatului 2009 câștigul salarial mediu lunar brut constituia 247 \$ americani. Salariul mediu brut pe țară de 300 \$ SUA a fost înregistrat pentru prima oară doar în 2017 (BNS).

În perioada Executivului Tarlev 2001-2008, Republica Moldova nu a devenit membru nici în Uniunea Vamală cu Rusia, Belarus, Kazahstan și Kârgâzstan, nici în Uniunea Europeană. Ca urmare, politica externă în mare parte a fost orientată doar spre relațiile moldo-ruse, conceptul de „integrare europeană” fiind anihilat, iar relațiile moldo-române au fost calificate de politologi ca „reci” și „fără succes”.

Evenimentele din aprilie 2009 au schimbat radical orientarea politică. În semn de protest și neacceptare a rezultatelor în urma alegerilor, parțial libere, parlamentare din 5 aprilie, peste 30 de mii de cetățeni din Piața Marii Adunări Naționale au scandat: „Jos comuniștii!”, „Jos dictatura!”, „Alegeri repetate!”. În consecință, Executivul este condus pe o perioadă scurtă de către Zinaida Greceanii până la investirea noului Guvern condus de Vlad Filat (2009-2013) din partea Coaliției „Alianța pentru Integrare Europeană”.

Guvernarea proeuropeană a venit cu un plan de activitate numit „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”. Înainte de a fi expuse obiectivele pentru anii următori, a fost descrisă situația social-economică: scăderea producției interne cu -25% în sfera industriei, cu -63% în sfera transporturilor, cu -34% în sfera construcțiilor. La fel, s-a înregistrat descreșterea activităților investiționale, declinul comerțului exterior, creșterea deficitului bugetar cu 10% din PIB și creșterea datoriilor față de salariați [9].

În aceste condiții, Guvernarea a demarat planul de acțiuni în susținerea populației socialmente vulnerabile, majorarea pensiilor, combaterea sărăciei, creșterea calității vieții, promovarea participării active a femeii la luarea deciziilor în organele publice și diminuarea discriminărilor de orice natură, asigurarea egalității în domeniul social-economic, susținerea financiară a lucrătorilor migranți întorși de peste hotare în deschiderea afacerilor.

Drept rezultat al activităților Guvernului Filat, câștigul salarial mediu lunar brut pe țară a constituit cca 260 \$ SUA în 2011 și 292 \$ la finele mandatului de prim-ministru. Rata sărăciei absolute în 2014 a înregistrat 29,5 din media totală pe țară, iar rata șomajului a înregistrat un declin considerabil ajungând la 3,9%, în comparație cu 7,4% în 2006, 7,4% din proporția șomajului în 2010 și 6,7% în 2011. Conform studiilor Biroului Național de Statistică, rata șomajului în 2014 a fost estimată la 47,5 mii de persoane total pe țară, cca ce constituia cu cca 15 mii de persoane mai puțin decât în 2013, fapt ce se datorează politicii sociale implementate în susținerea populației în perioada 2011-2014. La fel, șomajul a afectat mai mult bărbații, constituind cca 60% din totalul șomerilor înregistrați (BNS).

În perioada 2013-2014 Cabinetul de Miniștri este condus de Iurie Leancă. Planul de activitate al Guvernului a rămas practic fără schimbări, întrucât s-a condus după obiectivele enunțate și parțial implementate de Guvernul Filat în perioada 2009-2013, având în vedere și susținerea Executivului din partea Coaliției PLDM, PDM, PLR. Iurie Leancă a condus Guvernul doar din 31 mai 2013 până la 18 februarie 2015, fiind în exercițiu din 10 decembrie 2014. Această perioadă este marcată de unele evenimente majore care au avut loc în politica molo-venească: condamnarea deputatului și ex-prim-ministrului Vlad Filat pentru corupere pasivă și trafic de in-

fluență la 9 ani de închisoare; retragerea lui Iurie Leancă și crearea Partidului Popular European din Moldova (PPEM); aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, semnat de Iurie Leancă (șeful Cabinetului de Miniștri), Natalia Gherman (ministrul afacerilor externe și integrării europene), Andrian Candu (ministrul economiei); deconspirarea schemei de furt al miliardului în perioada 2012-2014 din sistemul bancar moldovenesc.

Drept consecință, din 2014 se agravează situația social-economică, care a adus la instabilitate politică, guvernare de scurtă durată și demiterea frecventă a miniștrilor. Conceptul de „integrare europeană” și tranziție rapidă către un sistem nou de valori democratice rămâne și în planurile de activitate ale guvernelor ulterioare, doar că viabilitatea implementării reformelor în susținerea vieții social-economice a fost perturbată de consecințele furtului din trei Bănci naționale și de ororile justiției moldovenești. În consecință, putem folosi noțiunea de „tranziție în jos”, din cauza agravării situației sociale, economice și culturale din țară, cu o tendință de schimbare pozitivă și stabilă începând cu anul 2021, când, în urma alegerilor parlamentare, partidul proeuropean PAS este reprezentat atât în organul Legislativ cu 63 de mandate și Executiv, cât și la nivel de Președinte de stat, condus de Maia Sandu. Perioada de „tranziție în sus” la sistemul european de valori marchează rezultate pozitive în atingerea scopului de bază – integrarea europeană.

În concluzie, menționăm importanța studierii procesului de tranziție a Republicii Moldova la economia de piață, utilizând metoda din cadrul sistemului britanic de cercetare a stării de tranziție umane „change-increased, stress-unexpected, transition-result”, ca o alternativă de descriere și analiză a procesului de tranziție atât din punct de vedere economic, cât și politico-social.

Referințe:

1. CAȘU, I. *Mișcarea de eliberare națională în RSSM, 1989-1991: Unele contribuții*. Disponibil: www.oaji.net [Accesat: 20.05.2022]
2. Programul Guvernului Andrei Sangheli, 1992-1994/1994-1997. Disponibil: www.legis.md [Accesat: 20.05.2022]
3. Programul de activitate al Guvernului Ion Ciubuc pentru perioada 1997-1998. Disponibil: www.legis.md [Accesat: 19.05.2022]
4. Programul de activitate al Guvernului Ion Ciubuc pentru perioada 1998-2001. Disponibil: www.legis.md [Accesat: 18.05.2022]
5. Programul de activitate al Guvernului Ion Sturza pentru perioada 1999-2002. Disponibil: www.legis.md [Accesat: 08.05.2022]
6. Programul de activitate al Guvernului Dumitru Braghîș pentru perioada 2000-2002. Disponibil: www.legis.md [Accesat: 08.05.2022]
7. Auditul de gen în cadrul Comisiei Electorale Centrale. Disponibil: www.cec.md [Accesat: 20.05.2022]
8. Planul de Activitate al Guvernului Vasile Tarlev pentru perioada 2001-2009. Disponibil: www.alegeri.md [Accesat: 18.05.2022]
9. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bună-stare” pentru perioada 2009-2013. Disponibil: www.legis.md [Accesat: 20.05.2022]

Date despre autor:

Oleg URSAN, doctorand, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: olegursan@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-6869-7949

Prezentat la 18.11.2022